

Ouderschap in superdiversiteit

Mag iedere ouder op zijn eigen unieke manier ouder zijn?

Itsen GONZALEZ en Katrien LAUWEREYS

De samenleving van vandaag wordt gekenmerkt door superdiversiteit: de diversiteit is diverser geworden en dit weerspiegelt zich in thema's binnen onderwijs en welzijn. Zo ook in het werken met jongeren, waar het thema ouderschap vaak aan de orde is. Maar hoe begrijpen de professionals ouderschap en hoe begrijpen ouders met een migratieachtergrond dit? De veelheid aan invullingen verscherpt het debat rond wat 'goed ouderschap' is en zorgt soms voor een spanningsveld waarbij het niet altijd evident is om tot verbinding te komen.

OTA heeft de opdracht om hulpverleners binnen de jeugdhulp te ondersteunen wanneer ze werken met jongeren met een migratieachtergrond. Als zij vragen hebben over de mogelijke interculturele, levensbeschouwelijke of migratiegebonden invloeden, gaan we samen met de hulpverleners aan de slag: van dossierbespreking tot deelname aan een gesprek.

In deze context is ouderschap een begrip dat in vele betekenissen terugkomt. De praktijk leert ons daarbij dat er in de samenwerking met gezinnen met een migratieachtergrond vaker een onderliggende dialoog ontstaat over wat een ouder tot een 'goede ouder' maakt. Soms is er zelfs een openlijk debat om elkaar te overtuigen over de 'correcte' invulling hiervan. Het gevolg daarvan is dat ieders inzet niet meer erkend wordt en de jongere zijn stem niet meer gehoord wordt.

In wat volgt, staan we stil bij de referentiekaders rond het thema ouderschap en hoe deze de werkrelatie tussen professionals en jongeren en hun gezin beïnvloeden. Door de gemeenschappelijkheden en verschillen zichtbaar te maken en te erkennen, geven we handvaten om tot een (nieuwe) verbinding te komen.

Ouderschap in vele vormen

Ouderschap begrijpen we binnen onze context als de wijze waarop het 'vader zijn' of 'moeder zijn' wordt gedefinieerd door een individu (of hij/zij nu een ouder is of niet). Iedere persoon heeft een beeld over wat goed ouderschap is, afhankelijk van de eigen ervaringen en het referentiekader. Een bekend beeld hiervan is hoe er binnen een westers referentiekader wordt gekeken naar een persoon als individu terwijl dat dit binnen andere contexten minder aan de orde is: een persoon is een deel van een groter geheel. Op deze manier zullen de individuele wensen steeds afgewogen worden in functie van het collectief. Met de nodige nuance, verwijzen we hier naar het voorbeeld van Geert Hofstede (2016): binnen een individualistisch referentiekader wordt een ouder verondersteld zijn kind te laten opgroeien tot een assertieve persoon die zijn eigen mening duidelijk verkondigt. Binnen een collectivistische context zal een ouder dit eerder afraden: een kind dient de stem van het collectief te vertolken zodat het zijn plek binnen het collectief kan behouden.

Hoe we ouderschap interpreteren staat in nauw verband met hoe we naar het kind kijken. De wetenschappelijke blik op het kind is in de hulpverlening een vanzelfsprekendheid: van bij de conceptie wordt er gedacht in ontwikkelingsdoelen binnen een welbepaalde termijn waarbij omgevingsfactoren en genetica elkaar beïnvloeden. Dit sluit niet altijd aan bij het kindbeeld van een gezin: er wordt veel meer nadruk gelegd op overgangsfasen waarbij ontwikkeling wordt gezien in een breder (tijds)kader. Zo zal er in sommige gezinnen met een migratieachtergrond van uitgegaan worden dat een schoolse attitude komt met de leeftijd en niet het resultaat is van ontwikkelingsdoelen die elkaar opvolgen. Deze verschillende visies kunnen botsen eens het kind naar school gaat en vragen dan ook dat het schoolsysteem niet alleen wordt uitgelegd in zijn reglement maar evenzeer in het denkkader dat erachter schuilgaat.

Het spreekt voor zich dat opvoeding van kinderen vertrekt vanuit een specifiek kindbeeld en dat deze verschillen binnen een schoolcontext tot uiting komen. Zo vertelde een leerkracht ons dat hij vragen had bij de manier waarop een moeder in contact ging met haar kind: ze leek afstandelijk en gaf geen positieve bekrachtiging. Hij had de indruk dat hij als professional dichter bij zijn leerling stond door in dialoog te gaan en vooral in de verf te zetten wat goed lukte. Moeder gaf in reactie hierop aan hoe belangrijk ze respect vond. Ze zette hiervoor in op een duidelijke gezagsafstand omdat ze ervan overtuigd was dat in die 'ruimte' ook het respect voor haar als volwassene schuilde. Deze gezagsafstand werd gekleurd door een duidelijke hiërarchie tussen ouder en kind, en kwam o.a. terug in de communicatie: moeder legde de nadruk op wat minder goed liep, vanuit haar overtuiging dat dit het kind zou stimuleren om beter zijn best te doen. Ondanks de verschillende visie, merkten leerkracht en moeder na de uitwisseling op dat ze beiden hetzelfde doel nastreefden: een jongere opvoeden die zichzelf zo goed mogelijk kan ontplooiën.

In de vele mogelijke interpretaties, ontstaat er een veelheid aan vanzelfsprekendheden over ouderschap. De valkuil van vanzelfsprekendheden is dat we ze vergeten uit te leggen. De vanzelfsprekendheid van een denkbeeld zorgt immers dat ze een blinde vlek wordt.

In de praktijk merken we vaak dat het bevragen en dus zichtbaar maken van de achterliggende overtuigingen, helpend is om verder in gesprek te gaan. Het vraagt tijd om de eigen vanzelfsprekendheden uit te schakelen en te begrijpen wat er vanuit de andere bril écht wordt bedoeld (Distelbrink, 2017). Maar in de duidelijkheid, ligt ook het samen zoeken naar een gedeelde visie.

Ruimte voor verschil?

Logisch maar zorgwekkend is dat de invulling van ouderschap te vaak eenzijdig wordt gedefinieerd vanuit het huidige maatschappijbeeld en er weinig of geen ruimte is voor diversiteit. Meer nog, in een (valabele) poging om ouderschap te kunnen 'wegen', wordt er een norm uitgezet. Het kader wordt ontwikkeld waarbinnen er handvaten zijn die het mogelijk maken om te bepalen of een ouder 'goed genoeg' is. Alleen is zo'n kader verbonden aan de maatschappelijke realiteit die de norm bepaalt en waarbij diversiteit eerder wordt begrepen als het 'niet beantwoorden aan de norm'. Ter illustratie verwijzen we naar een gezin waar de hulpverlener twijfelde of moeder wel voldoende 'liefde' gaf aan haar kinderen. Moeder antwoordde hierop dat ze haar kinderen alle zorgen gaf die ze nodig hadden, van voldoende gevulde brooddozen tot uitjes met de vrienden. Echter, dit sloot niet aan bij de definitie die de hulpverlener op dat moment hanteerde: ze hoorde veel 'zorg' maar geen affectieve relatie... waardoor haar bezorgdheid nog groter werd.

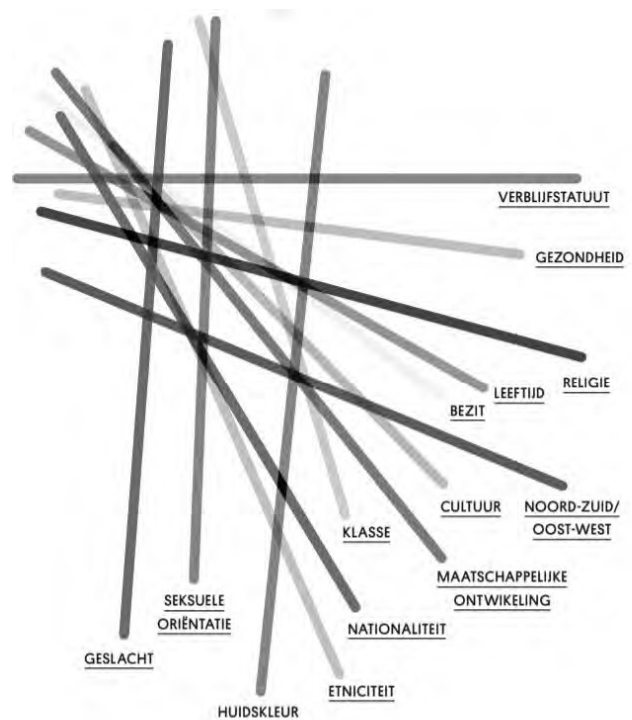

Ook tijdens de lockdown werd het duidelijk hoe een gebrek aan aandacht voor diversiteit ertoe bijdraagt dat gezinnen uit de boot vallen. De ouder werd toen de persoon die moest voorzien in de voltijdse opvang van zijn kinderen en kreeg daarenboven ook de opdracht van onderwijzer toegewezen. Er werden in de pers talloze debatten gevoerd over de impact van deze situatie en het gewicht van een dergelijke opdracht voor elke ouder, maar de diversiteit in deze situaties werd vergeten. De gehanteerde 'bril' om naar de realiteit te kijken was die van het middenklassegezin waarbij de ouders voldoende geschoold zijn om de preteaching op te nemen, in voldoende persoonlijke ruimte kunnen voorzien voor de kinderen, beschikken over voldoende materiaal om onlinelessen te volgen, voldoende taal hebben om toegang te hebben tot de correcte informatie over het virus en de aanpak ervan... en zichzelf ook de ruimte kunnen geven om te herbronnen. Hierin schuilt het gevaar dat men na verloop van tijd niet meer kritisch kijkt naar de norm zelf, dan wel naar diegenen die niet aansluiten bij de norm.

Door te vertrekken vanuit deze 'evidentie' werden er door de overheid maatregelen getroffen die maakte dat gezinnen die niet in deze 'evidentie' passen, nog minder toegang kregen tot de acties die ondernomen werden m.b.t. onderwijs en hulpverlening. Kijk naar de vanzelfsprekendheid waarmee het offline leven werd vervangen door een online realiteit. Of ook: onze werking werd regelmatig gecontacteerd rond de bezorgdheid dat ouders met een migratie achtergrond moeilijk te bereiken waren tijdens de lockdown. Maar bij het verkennen van de vraag, kwam vaak naar voren dat er geen gemeenschappelijke taal was en dat er geen (online) tolken beschikbaar waren om deze barrière op te heffen.

Ouderschap en intersectioneel denken

Bovenstaande vaststellingen vragen om een bredere kijk op ouderschap: het intersectioneel denken (of kruispuntdenken) kan daarbij een leidraad zijn. Deze visie, zoals behandeld in de publicatie van Ella vzw (2014), benadert diversiteit vanuit de onderlinge samenhang tussen verschillende assen die maken dat mensen en groepen verschillen van elkaar. Helma Lutz onderscheidde 14 assen

14 assen van identiteitsvorming (Lutz, 2002)

van differentiatie die het sociale leven in hoge mate bepalen, en waarmee afhankelijk van de context rekening gehouden moet worden. Deze zijn: geslacht, seksuele oriëntatie, huidskleur, etniciteit, nationaliteit, klasse, cultuur, religie, gezondheidssituatie, leeftijd, verblijfsstatuut, bezit, Noord-Zuid/Oost-West, maatschappelijke ontwikkeling (Lutz, 2002). Zo bevindt elke ouder zich ook op het kruispunt van de assen, en dit heeft een duidelijke impact op hoe de persoon een ouder kan zijn in deze maatschappij. Vanuit onze werking hebben we opgemerkt dat de negatieve gevolgen van de lockdown op ouders en kinderen met migratieachtergrond versterkt

werden door hun positie op meerdere assen. Wanneer we bijvoorbeeld kijken naar de vele inspanningen die werden geleverd om elk gezin te voorzien van een laptop om online deel te nemen aan onderwijs, zien we dat er nog andere obstakels opdoken. Het spreekt voor zich dat kansarmoede een impact heeft op de middelen om te voorzien in bruikbaar materiaal, een (snelle) internetverbinding, in een behuizing die toelaat dat de leerling in alle rust kan deelnemen aan de lessen en in het creëren van een gunstig leerklimaat in lockdown. Maar organisaties koppelden ook terug dat omwille van de beperkte opleiding en onlineongeletterdheid van de ouders en jongeren er veel tijd nodig was om vertrouwd te geraken met deze nieuwe manier van werken. Ook het gebrek aan een gemeenschappelijke taal is vaak een barrière gebleken om duidelijkheid over de redenen en de verwachtingen, gekoppeld aan het voorzien van een laptop, te benoemen.

Wat intersectioneel denken ons ook leert is dat er posities zijn waar rond een maatschappij als het ware is opgebouwd. De personen die zich op dit 'kruispunt' bevinden, krijgen toegang tot privileges die voor anderen niet binnen handbereik liggen. Hierin schuilt ook de machtsverhouding. In onze praktijk kunnen we deze verhoudingen observeren: in de dialoog rond ouderschap tussen professional en gezin, sluipt het ook binnen... Als een blinde vlek voor diegene die over de vanzelfsprekende privileges beschikt, als een bevestiging van de machteloosheid voor diegene die niet over de privileges beschikt. Zo bijvoorbeeld wanneer een ouder te horen krijgt dat hij zijn culturele zelf mag blijven, maar dat dit er wel voor zorgt dat zijn kinderen in de instelling zullen blijven.

Er zijn, ondanks alle goede bedoelingen, structuren die maatschappelijke kwetsbaarheid faciliteren en bestendigen. Als er geen middelen zijn om samen te werken met een tolk, kunnen mensen niet participeren in hun kracht, alsof ze niet behoren tot het gesprek.

Om hier als maatschappij een antwoord op te bieden, zijn er vele horden te nemen en we beseffen dat dit geen eenvoudig antwoord kent. Maar we ervaren wel dat er veel obstakels kunnen overwonnen worden door meer tijd te nemen en open vragen te stellen. Een belangrijk aandachtspunt is ook om na te gaan wie zich kan terugvinden in het hulpverleningsaanbod. Door dit toegankelijk te maken voor diegenen die zich op meerdere uitsluitingsassen bevinden en bijgevolg ervaring hebben met meervoudige discriminatie en exclusiemechanismen, kan men werken aan een inclusief aanbod... voor iedereen (Arikoglu, 2014).

Verbinding

Vanuit onze praktijk leren we om naar ouderschap te kijken vanuit een cultuursensitief perspectief en te onderzoeken wat de inzet is van de ouder en van de professional. Dit gaat over het elkaar vinden in betekenisgeving. Het doel is niet het overnemen of volledig volgen van het ene of het andere referentiekader, maar ruimte te maken om stil te staan bij de verschillen en gelijkenissen. Op die manier willen we de vanzelfsprekendheden van de referentiekaders zichtbaar maken zodat we vanuit die kennis een 'nieuwe realiteit' kunnen construeren. Dit is een proces waarin de vanzelfsprekendheden van de professionals en de gezinnen worden uitgedaagd. Ouders voelen zich daarenboven geraakt in hun identiteit als ouder. Maar het is noodzakelijk om het debat aan te gaan, voor de kinderen van deze ouders. Zij groeien op tussen deze verschillende definities van ouderschap en wanneer de ene of de andere invulling van ouderschap als negatief wordt bestempeld, is dit voor de jongere

een negatieve blik op zijn ouder. Hoe kan hij zich dan verbinden met zijn ouder die in de ogen van de maatschappij niet 'goed genoeg' is maar evenzeer met de maatschappij die dit oordeel over zijn ouder velt? Jongeren hebben het nodig om 'te behoren tot' en in geval van een migratiecontext gaat dat over behoren tot de beide contexten (Ang, 2016). Elk van deze contexten dragen immers belangrijke elementen aan voor de identiteitsontwikkeling van de jongere.

Beter dan elkaar te overtuigen over wat een goede ouder is, kunnen we in dialoog gaan met elkaar. Wat iemand denkt te moeten doen om een goede ouder te zijn, zouden we kunnen beschouwen als een overtuiging die uitgedaagd kan en moet worden, zonder te veroordelen. Het gaat er niet om dat het normatieve model van ouderschap niet klopt maar wel dat er wordt vanuit gegaan dat dit een onveranderlijk gegeven zou zijn. De invulling van 'ouderschap' is voortdurend in beweging en verandering, net als onze superdiverse maatschappij. Daarom is het nodig om het gesprek aan te gaan met en voor elkaar vanuit een open en onbevangen blik waardoor er een nieuwe norm van ouderschap kan ontstaan binnen de superdiversiteit.

In het debat over wat goed (genoeg) ouderschap is missen wij vaak de stem van de jongeren. We horen weinig over hoe jongeren in deze tijden naar hun ouders kijken en welke nieuwe noden zij hierbij ervaren. Misschien schuilt de oplossing ook in het vinden van verbinding tussen de verschillende stemmen in het debat.

Itsen GONZALEZ en Katrien LAUWEREYS

OTA Vlaams-Brabant & Brussel vzw
Vooruitgangstraat 333/8, 1030 Brussel
www.ota-vlaamsbrabant-brussel.be

BIBLIOGRAFIE

1. Ang W. (2016). *Hoe worden jongeren wie ze zijn?* Sociaal.net
2. Arikoglu F., Scheepers S., Koranteng Kumi A. (2014). *Intersectioneel denken. Handleiding voor professionelen die intersectionaliteit of kruispuntdenken in de eigen organisatie willen toepassen.* Ella vzw. Online publicatie: <http://www.ellavzw.be/sites/default/files/Handleiding%20Intersectionaliteit%20ELLA%20VZW.pdf>
3. Distelbrink M., Pels T., Winkelman C. (2017). *Waardenopvoeding in diversiteit. Het begint met een gesprek.* Kennisplatform Integratie & Samenleving. Online publicatie: https://www.kis.nl/sites/default/files/bestanden/Publicaties/opvoeden_in_diversiteit_achtergrondartikel.pdf
4. Hofstede G., Hofstede G.J., Minkov M. (2016). *Allemaal Andersdenkenden. Omgaan met cultuurverschillen*, Amsterdam, Business Contact.
5. Lutz, H. (2002). Zonder blikken of blozen. Het standpunt van de (nieuw-) realisten. *Tijdschrift voor Genderstudies*, (3), pp. 7-17.